

Kognitivní vývoj, morální vývoj

Kognitivní vývoj

- **Jean Piaget** (1896 – 1980)
 - švýcarský biolog a psycholog
 - vycházel z pozorování vlastních dětí (měl 3)
 - strukturalistický přístup ke kognitivnímu vývoji
 - kognitivní schémata
 - proces diferenciacce probíhá cestou asimilace (použití vytvořeného schématu na nový objekt) a akomodace

Kognitivní vývoj – fáze dle Piageta

- období **senzomotorické inteligence** (do 2 let)
 - velká role vrozených dispozic, vše probíhá „tady a teď“, vytváří se pojetí trvalosti objektu; „kruhový vývoj“
- **předoperační období** (2 – 7 let)
 - **předpojmové a symbolické myšlení** (2 – 4 roky): egocentrismus, animismus, dosud ne kategorie, logika, hierarchie, také neschopnost správně posoudit fyzikální vlastnosti věcí (stálost objemu apod.)
 - **názorné a intuitivní myšlení** (4 – 7 let): intuitivní souvislosti – role bezprostředního vnímání, fantazie, naivních představ, schopnost vnímat v daném okamžiku pouze jeden aspekt problému

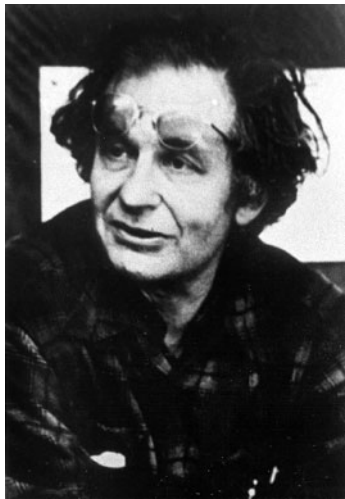
následují:

- období **konkrétních operací** (7 – 12 let): vzniká logické myšlení, schopnost grupovat operace – pojmout více aspektů problému, schopnost třídění, řazení, hierarchizace
- období **formálních operací** (rozvoj od 12 let): abstraktní myšlení, dedukce, abstrakce

Piaget: vývoj morálního usuzování

- **Předoperační období:**
 - 1. stádium: počátky pojetí pravidel, patrných v rámci symbolické hry, kdy každé dítě má sklon dodržovat vlastní pravidla, která odpovídají především jeho přáním, neslouží kolektivním účelům (spolupráce, soutěžení)
 - 2. stádium: (poč. kolem 5. roku) – smysl pro povinnost dodržovat pravidla (neměnná, daná autoritou, povahy „fyzikálního zákona“); činy se neposuzují podle motivů, ale podle následků
- **Období konkrétních operací:**
 - 3. stádium: sociální konvence, pravidla jsou záležitostí společné dohody a mohou se měnit, pokud účastníci souhlasí, při hodnocení činů jsou důležité i úmysly
- **Období formálních operací:**
 - 4. stádium: dospívající vytvářejí pravidla tak, aby byli schopni vypořádat se se situací, se kterou se ještě nesetkali

Rozšíření koncepce morálního vývoje: Lawrence Kohlberg (1927 – 1971)

- Vycházel z Piagetova pojetí
- Vycházel z pozorování dětí a dospívajících a z rozhovorů
- Identifikoval šest stádií morálního vývoje, sdružených do tří úrovní
- Svou koncepci ověřoval empiricky – pomocí hypotetických dilemat
- Podobně jako Piaget dokládal, že dítě je činitelem vlastního morálního vývoje – morálku nemá „osvojenou“ na základě výchovy a vlivu rodičů, ale prochází zákonitým vývojem

– (0 – předmorální stádium: rozlišování libého /zábavné, napínavé, dobré/ a nelibého /co působí bolest, strach.../, není představa pravidel, autority, povinností...)

- úroveň I – předkonvenční morálka: hedonistické následky, fyzické moc
 - 1. orientace na poslušnost, vyhnutí se trestu
 - 2. orientace na odměnu – přizpůsobuji se, abych získal odměnu, aby se mi vrátilo, co jsem poskytl
- úroveň II – konvenční morálka (nejen „konformní“)
 - 3. orientace na to, být „hodným dítětem“, vyhnout se nesouhlasu
 - 4. orientace na autoritu, právo a řád (dodržování zákonů, pravidel, povinností – vyhýbání se pocitům viny za nedodržování)
- úroveň III – postkonvenční morálka (autonomní, orientovaná na principy nezávislé na autoritě)
 - 5. orientace na společenskou smlouvu – principy obecně uznávané jako důležité pro všeobecný prospěch
 - 6. orientace na (samostatně zvolené) univerzální etické principy – spravedlnost, důstojnost, rovnost...

Následovníci, kritika

- Z feministických pozic Carol Gilliganová – ženy kladou větší důraz na potřeby ostatních, společenskou souhru v tomto smyslu, než na abstraktní principy
- cílem morálního vývoje není pouze rozvinutí etiky spravedlnosti, nýbrž také etiky účasti (care)
- Kohlberg s Piagetem předpokládali úzkou vazbu mezi kognitivním a morálním vývojem, patrně však podcenili schopnost dětí morálně usuzovat
- Dennis Krebs: morální usuzování v reálném životě je jiné než při řešení „testovacích“ dilemat

„Heinzovo dilema“

- *V jedné daleké zemi umírala žena, která onemocněla zvláštním druhem rakoviny. Existoval lék, o němž si lékaři mysleli, že by mohl ženu zachránit. Šlo o určitou formu rádia, kterou jeden lékárník v tomtéž městě právě před nedávnem objevil. Výroba byla velmi drahá, avšak lékárník požadoval desetkrát víc, než kolik jej stála výroba. Za radium zaplatil 200 dolarů a za malou dózu s lékem požadovat 2000. Heinz, manžel nemocné ženy, vyhledal všechny své známé, aby si půjčil peníze a usiloval i o podporu úřadů. Shromáždil však jen 1000 dolarů, tedy polovinu požadované ceny. Vyprávěl lékárníkovi, že jeho žena umírá a prosil jej, aby mu lék prodal levněji, nebo ho nechal zaplatit později. Lékárník však řekl: „Ne, já jsem ten lék objevil a chci na něm vydělat nějaké peníze.“ Heinz tím vyčerpal všechny legální možnosti; je zcela zoufalý a uvažuje, zda by se neměl do lékárny vloupat a lék pro svou ženu ukrást.*

- 1. stádium (poslušnost): Heinz neměl ukrást lék, protože následkem toho by byl uvězněn
- 2. stádium (osobní zájem): Heinz měl ukrást lék, protože pak by byl mnohem šťastnější, kdyby zachránil svou ženu, i kdyby byl odsouzen do vězení
- 3. stádium (hodné dítě): Heinz měl ukrást lék, protože to jeho žena očekávala.
- 4. stádium (zákon): Heinz neměl ukrást lék, protože zákon zakazuje krást
- 5. stádium (společenská smlouva, lidská práva): Heinz měl ukrást lék, protože každý má právo na život, bez ohledu na zákon. Nebo: Heinz neměl ukrást lék, protože vědec má právo na kompenzaci za své úsilí.
- 6. stádium (univerzální etika, individuální svědomí): Heinz měl ukrást lék, protože zachránit lidský život je základnější hodnota než právo jiné osoby na majetek. Nebo: Heinz neměl ukrást lék, protože tak porušil zlaté pravidlo cti a respektu.

Role a vývoj hry

- Hra jako „příprava“ na reálný život
- Hra jako smysluplná činnost sama o sobě
- Hra vs. experimentace (V. Příhoda) – experimentace vzniká sama ze situace, je nepředvídaná, nahodilá...; hra má cíl, souvislosti, průběh včetně ukončení...
- Funkční a činnostní hry: procvičování tělesných funkcí ve složitějších formách
- Konstruktivní - realistická hra (stavění, kreslení...)
- Symbolická – iluzivní, fantazijní hra („kuchyně se stane lesem a štokrle medvědem...“)
- Rolová – úkolová hra (prodavač, popelář, princezna prezident...)
- Sociálně: hra paralelní – společná/asociativní – kooperativní
- Soutěživá hra